

panelið

Allir vegir føra ikki á mál

Ein gráur februar morgun 1962. Vit eru saltfiskatúr undir Íslandi. Ein av manningini er vorðin sjúk. Sigla tí á Reykjavík. Frætta at »Drottningin« skal koma úr Føroyum klokkan sjey. Vit eru nakrir, ið gera av at spáka ein túr yvir har, hon leggur at. Vænta at onkur er við, sum vit kenna, og gleða okkum at fáa fesk tíðindi heimanífrá. Har kemur hon so, Drottningin. Fram við lúningini stendur fólk í hundratali.

Tá vit eru komnir um borð aftur til okkum sjálvs, og heimatíðindini eru viðgjörð út í æsir, heldur ein fyri: Ja, lægið er, burtursæð frá fótbóltsdysti og grindadrápi hevði tað ongantíð eydnast honum at hitt so nógvar bygdamenn í senn, sum í morgun umborð á »Drottningini.«

Soleiðis var stóðan seinast í 50'um og langt upp í 60'ini. Í túsundtali av føroyskum verkakvinnum og -monnum og fiskimonnum vóru noydd av landinum, um tey skuldu sleppa í vinnu. Arbeispláss teirra var umborð á íslenskum fiskiførum og á íslenskum fiskavirkjum, umborð á norskum línubátum og týskum trolarum. Tey, ið ikki vóru í vinnu í út-londum, vóru yvirhøvar í Havnini í vinnu.

Sjálvsagt ferdi hetta vinnumynstur til, at

bygdin var vantrivust.

Orðið bygdamenning var ikki uppfunnið. Sjálvsáttið og framtaksviljin høvdu vára kor. Verðins gongd, verðins meining, tóktist niðurlagið vera.

Í longdini var henda gongd ótolandi. Máttloysi og svartskygni mátti víkja. Menn tóku seg saman. Lótu byggja stórtíðarhóskanfi for til langfara-fiskiskap. Keyptu og bygdu útróðrabátar og flakavirkir og summir fóru at hugsa um idna og virðisøkning av ráveruni.

Tað hugvekjandi og sunna í tí streyskifti, sum tá hendi var, at drív-megin ikki kom av tind-unum, men frá bygda-fólkinum sjálvum, frá gras-rótini, sum summi siga. Tað vóru ikki vælmeintir ríkmenn ella stórkapitalistar, ei heldur vóru tað politiskar avgerðir, ið vendu bygdaavtoftanini til eina bygdamenning. Tað var bygda-fólkið sjálvt, ið hetta gjørdi.

Gamani, hetta hevði neyvan latið seg gjørt uttan beinleiðis almennan stuðul, munandi betri samferðsluviðurskifti, betri møtuleikar fyri skúlagongd á staðnum, betri møguleikar fyri fritíðarvirksemi o.s.fr. Men fremst av øllum fekt hesin stuðul, tí fólksins framtakshugur kravdi hann.

Jú men, hvat nú — er so tann heilaga grøvin væl

vard, kunnu vit nú bert seta okkum væl til rættis at njóta framt verk og »dusa« okkum í sjálvs-nøgd?

Í fyrsta lagi restar enn nóg. Mongum bygdam og økjum tørva enn vinnumøguleikar. Í øðrum lagi vilja tað altíð í einum samfelag sum okkara vera sterkar kreftir, ið vilja mótarbeida eina decentralisering, eina bygdamenning. Tað er nevnliga ikki altíð so, sum vit tvær ferðir um vikuna lesa í einum av landsstýrisbløðunum, at tað sum gagnar tí einstaka gagnar okkum øllum.

Fyri fáum árum síðani var, í størsta álvarsemi, hugtakið »Miðføroyar« skapað. Miðføroyar var tað ókið, har av »praktiskum grundum« øll vin-nulivsútbýgging skuldi fara fram. Ikki minni var álvarsemi, tá leiðandi menn innan fiskivinnuna vistu á, hvussu skilaleyst tað var við øllum hesum flakavirkjunum í Føroyum. Eftir teirra tykki var tað ivaleyst við 3 ella 4 flakavirkjum í øllum landinum, og nøkrum fáum effektivum trolarum til at veiða til hesi. Fyrirunurin var eyðsæddur, størri profittur til virkir teirra, onki peningaspill til havnir, vegir og lendingar víða um landið.

Hin síðan, miðsavnan av fólkinum, avtoftan av bygdonum við øllum

teimum samfelagstrupuleikum, ið hetta hevði ført við sær, mátti víkja fyri nøkrum krónum meiri ella minni í profitti. Tibetur er bygðarsamfélagið Føroyar enn so sterkt, at tað ikki hevur eydnast at taka tað av fótum, sjálvt um tað vóru og enn eru kreftir, sum mótvirka eina bygdamenning.

Hesar kreftir eru millum okkum, virka dag og dagliga, sjálvandi ikki fyrst og fremst við tí fyrri eyga at avtofta bygðin. Men tær avgerðir og tær ætlanir hesar kreftir seta í verk, kunna í mongum førum føra, ja beinleiðis skaða eina bygdamenning.

Fyri 3 árum síðani keypti eitt felag, sum í mong ár meiri ella minni væleydnað hevur fingist við ferða- og farmaflutning, 9 trolarar av Cuba. Hvat hesir trolarar skuldu brúkast til, var tað ongin, sum ánaði, allarminst teir, sum keyptu. Nú verða hesir trolarar umbygdir til at veiða undir Føroyum, og ætlanin er at byggja risaflakavirki at virka rávørna frá hesum trolarum, í eina bygd, har framanundan eru tvey flakavirkir og landsins størsta fiskamjølsvirki.

Undrunarvert tykist hetta vera, tá ein veit, at í eina bygd, har fólkatálið er 150, máttu menn biða í 1/2 ár eftir innflutningsloyvi til bygðarinnar einasta útróðrabát. Grund-

gevingin var, at veiðuorkan á Føroyagrunninum longu var ov stór í mun til stovnin.

Tað kann tykjast lægið at seta spurnartekin við slík tiltøk, sum omanfyri nevnda. Men hava vit í huga tann veruleika, at grunnarnir um Føroyar ikki tola óavmarkaða veiðu, og at tann dagur ikki er fjarur, tá fiskanøgðin verður kvøterað, er tað sera rimuligt og ikki minst neyðugt at taka ávís fyrivarni. Fylgja vit tí vanligu mannagongdini fyri slíkum skerjingum, vita vit, at teir, sum koma at verða við sviðið soð, ikki verða tey kapitalsterku trolarafelegini og risavirkini. Heldur vera tað smávirkin og teir útróðramenn, sum sigla á egnum kjøli. Tað er sjálvandi eingin natúrlóg, sum sigur, at vit skulu fylgja tí vanligu mannagongdini. Men at broyta vanligu mannagongdina krevur politiskt dirvi, og dirvi til at leggja seg út við nakrar av landsins sterkastu kreftum.

Í samband við ein framtíðar bygdamenningarpolitikk er spurningurin um ráverubýti í framtíðini kanska ein hin mest avgerðandi. Tí má stóðandi undir einihverjari avgerð hesum viðvíkjandi verða: Grunnarnir um Føroyar og tann fiskur, ið á teimum er, er felagsogn, øll eiga vit eins stóran part,

I dag:

Axel Skoubo, skúlastjóri

— Í samband við ein framtíðar bygdamenningarpolitikk er spurningurin um ráverubýti í framtíðini kanska ein hin mest avgerðandi. Tí má stóðandi undir einihverjari avgerð hesum viðvíkjandi verða: Grunnarnir um Føroyar og tann fiskur, ið á teimum er, er felagsogn, og øll eiga vit eins stóran rætt til hansara, skrivur Axel Skoubo m.a. í panelgreinini.

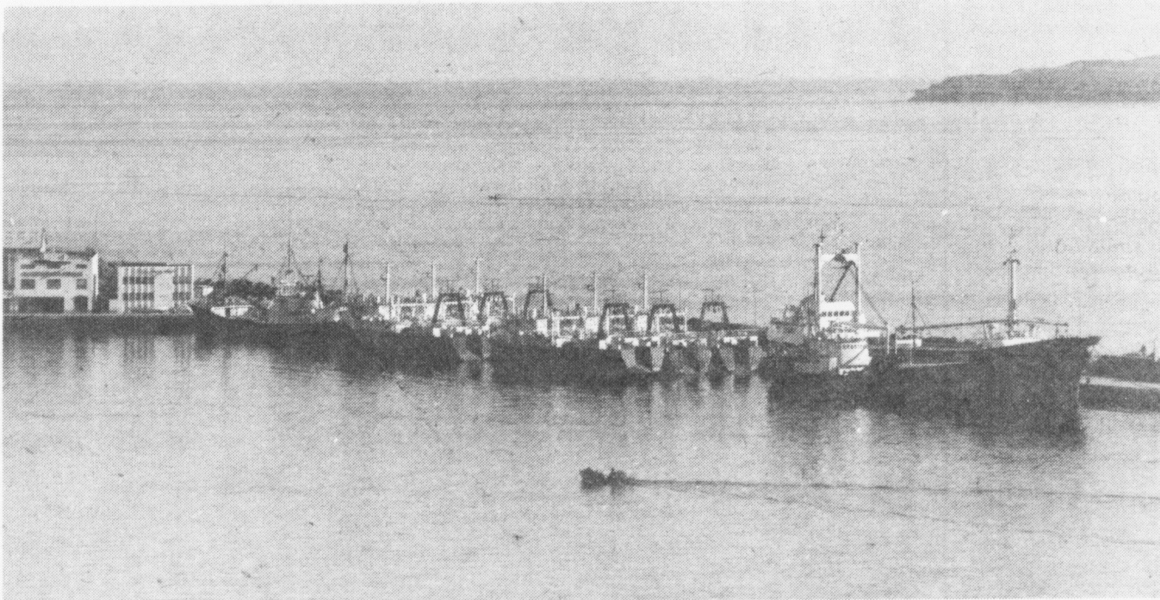
og eins stóran rætt til hansara.

Sum dømi kunnu vit taka eina oyggj ella eitt óki, har 2000 fólk búgva. 2000 fólk er 1/20 av øllum fólkinum í Føroyum.

Uttan mun til, hvar í landinum hesi 2000 fólk búgva, so eiga tey fullan rætt til 1/20 part av fiskiríkidóminum.

Skal ikki ein framhaldandi bygdamenning krevast í bardaganum millum tær sterku kapitalkreftirnar, er ongantíð ov tíðliga at seta spurnartekin við ta yvirinvestering sum lutvist fer fram í heimafiskiskapi, við Cubatrolarunum sum eitt talandi dømi.

Semja er yvirhøvar um tað neyðuga í eina bygdamenning. Men sjálvt um semja er um eina málsetan, merkir tað sanniliga ikki, at allir vegir føra til málið. Har tórvurin fyri menning er størstur, er al-oftast eisini tórvurin fyri stuðli størstur. Høvuðs-treytin fyri at ein bygdamenning skal verða sonn menning er, at hon sam-svarar tørvi og vilja hjá fólkinum á staðnum, og at møguleiki verður fyri at samskipa hesa bygdamenning, so eitt tiltak her ikki mótarbeidir einum tiltaki har. Ein ótamd óstýrd bygdamenning verður ongantíð til annað, enn at ein týnir annan.

Cuba-trolarnir. Ongin visti hvat teir skuldu brúkast til, tá teir vórðu keyptir. Men nú verða teir umbygdar til at veiða undir Føroyum. Tað tykist lægi, at tað samstundis er trupult hjá monnum í smábygdum at fáa innflutningsloyvi til útróðrabátar, skrivur Axel Skoubo

Axel Skoubo